

stavova (od oduševljenja do izrazite kritičnosti) i različitih *putova* koji ili vode do *zaključaka* ili pak tekstove ostavljaju *otvorenima*.

Iva PLEŠE

Eric Hobsbawm, Bandits, Abacus, London 2001., 226 str.

Četvrto izdanje knjige *Banditi* Erica Hobsbawma donosi širi i kritičniji pogled na problem "socijalnog bandita" ili bandita-buntovnika, pljačkaša i odmetnika kojeg javnost ne

smatra običnim zločincem, već izvršiteljem društvene pravde, pravednim osvetnikom ili vođom svojevrsnog pokreta otpora.

Početak 1950-ih Eric Hobsbawm je uočio da se diljem Europe javljaju identične priče i mitovi o određenim tipovima bandita kao nositeljima pravde. Daljnim promatranjem autor je zaključio da se ta pojava ne javlja samo u Europi već i u cijelom svijetu, što ga je potaknulo da napiše esej *Primitive rebels* [Primitivni buntovnici] (Manchester, 1959.), koji je deset godina poslije, na temelju detaljnijih istraživanja (u prvom redu na prostoru Južne Amerike) proširio u prvo izdanje knjige *Banditi* (London, 1969.), čije četvrto izdanje prikazujemo. Djelo je potaknulo brojna istraživanja o povijesti bandita, iako su s vremenom mnoge Hobsbawmove ideje odbačene, pri čemu se u prvome redu misli na njegove prvobitne teze o "socijalnom banditu". Boreći se da dokaže svoje pretpostavke i razmišljanja, Hobsbawm prihvaća kritike pa tako izdaje prošireno drugo (za Penguin Books, 1971.) i treće (za Pantheon Books, 1981.) izdanje.

U predgovoru ovoga četvrtoga izdanja autor objašnjava osnovne razloge koji su ga, uz nagovor izdavača, naveli da ga priredi. Naime, od 1981. godine se javlja velik broj novih radova koji se bave poviješću bandita diljem svijeta i to na prostorima Kine, Balkana, Mediterana, Latinske Amerike te niza manjih regija. Time se nije proširila samo građa nego i pristup proučavanju i istraživanju ove teme, odnosno način na koji se o njoj može razmišljati, pa je autor zaključio da u četvrtom izdanju mora uzeti u obzir sve nove studije. S druge strane, brzo raspadanje državne vlasti u mnogim dijelovima svijeta i prepoznatljiva nemoć čak i snažnih država da održe razinu reda i zakona uspostavljenu u 19. i 20. st. pogodovali su razvoju banditstva uopće. Stoga najnovije izdanje Hobsbawmovih *Bandita* upoznaje čitatelja s (novom) vrstom povijesnih okolnosti i uvjeta u kojima može egzistirati ponekad endemično, a ponekad epidemično banditstvo. Tako je, uzevši u obzir sve kritike, studije i teze, te nove društvene prilike autor sustavnije smjestio bandite u politički okvir.

U ovom izdanju nije izmijenio devet osnovnih poglavlja iz prijašnjih izdanja niti tekst "Women and Banditry" [Žene i banditstvo], koji se nalazi u prilogu. Uvodno poglavlje naslovljeno "Portrait of a Bandit" [Portret bandita] zapravo je proširen predgovor američkom izdanju iz 1981. godine. Uvršteno je potpuno novo poglavlje "Bandits, States and Power" [Banditi, države, moć], a prilogu je pridruženo i novo poglavlje "The Bandit Tradition" [Tradicija banditstva]. Izmijenjen je i pogovor (iz dva dijela) koji se odnosi na kritiku Hobsbawmova dosadašnjeg rada te daje pregled prežitka pojave banditstva u kasnom 20. stoljeću. U posljednjem dijelu knjige, "Bilješkama", autor daje prošireni pregled i kritički osvrt na slična izdanja (prema regijama).

Riječ bandit dolazi od talijanske riječi *bandito* koja označava čovjeka koji se iz bilo kojeg razloga nalazi izvan zakona, pa su banditi po definiciji oni koji djeluju izvan okvira vlasti i prema kojoj pružaju otpor, iako i sami, kao buntovnici, mogu provoditi vlast. Drugim riječima, banditi se nalaze izvan skupina koje vlast ili drugi oblici središta moći (primjerice zemljoposjednici) nadziru i na koje utječu. Stoga da bi se razumijela povijest banditstva, ono se mora promotriti u kontekstu povijesti vlasti, odnosno moći.

Autor se, dakle, bavi samo jednom vrstom pljačkaša koje javnost ne doživljava kao obične kriminalce, istražujući oblike individualne (ili manjinske) pobune unutar seljačke zajednice. Vrhunac socijalnog banditstva dogodio se u prekapitalističkim ruralnim društvima u kojima se seljak, koji se odhrvao poslušnosti prema vladajućoj klasi i oslobodio pasivne svakodnevnice, okrenuo banditstvu. Riječ je o seljacima odmetnicima koje njihova država ili vlastelin smatraju otpadnicima, ali koji ostaju unutar zajednice koja ih cijeni, podržava i pomaže jer ih smatra junacima-osvetnicima, borcima za pravdu, a ponekad čak i vođama pokreta oslobođenja. Upravo je taj odnos običnog seljaka i seljaka buntovnika, odmetnika, pljačkaša ono što čini socijalno banditstvo specifičnim, pri čemu ne treba zaboraviti da je u praksi teško odrediti jasnu razliku između socijalnog i običnog bandita, jer će pojedinac često unutar svoje zajednice funkcionirati kao socijalni bandit (bandit s "uvjerenjem") dok će se izvan nje ponašati kao "obični" razbojnik.

Luka ŠEŠO

Ivana Maček je švedska antropologinja, no odrasla je i školovala se u Zagrebu. Njezina disertacija "Rat iznutra: Svakodnevni život u Sarajevu pod opsadom" jedna je od malobrojnih knjiga objavljenih u ediciji Studija iz kulturne antropologije Sveučilišta u Uppsali koje govore o Europi. Kulturno kompetentna onako kako to antropolog iz sredina daljih od nekadašnje Jugoslavije vjerojatno ne može biti, autorica iz pozicije "bliskog outsidera" problematizira i kontekstualnu uvjetovanost poimanja "antropologije kod kuće".

Ivana Maček, War Within, Everyday Life in Sarajevo under Siege, Uppsala University, Uppsala 2000., 313 str. (Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala Studies in Cultural Anthropology; 29)

Kao i za brojne druge antropologe i etnologe koji su pisali o ratovima iz civilne (u primjeru Sarajeva nikako i pozadinske!) perspektive, i autoričina temeljna motivacija bila je otići zaboravu iskustva onih koji su u Sarajevu ostali, prenijeti njihova mišljenja izrečena njihovim vlastitim riječima, te pokazati kako su ta mišljenja uvjetovana oružanim nasiljem. Pritom je njezina knjiga jedna od rijetkih temeljenih na istraživanju doslovno usred ratne opasnosti. Tijekom ukupno šest mjeseci provedenih u Sarajevu, u razdoblju od 1994. do 1996., snimila je šezdesetak intervjua, strahovala, nadala se i dijelila uvjete života sa svojim u ratu stečenim prijateljima, slušala, promatrala, uočavala, fotografirala, te zamalo poginula od snajperskog hica.

Boravcima u opkoljenom Sarajevu osigurala je ne samo posebnu vrsnoću komunikacije s ljudima s kojima je razgovarala, nego i u osobnom iskustvu utemeljeno razumijevanje njihovih egzistencijalnih i konceptualnih preokupacija. To je posebno jasno u poglavljima o svakodnevnom životu pod opsadom, koja govore o aktivnoj borbi protiv rasapa mirnodopskog smisla pomoću umjetnosti i održanja urbanih navika, te o strategijama suočavanja sa smrću — od neobaziranja, "navikavanja", otkrivanja vjere i predaje sudbini, do sarajevskog (u ratu, naravno, crnog) humora. Ta poglavlja potvrđuju univerzalnost ljudskog nepristajanja na poniženje ulogom žrtve, koje naglašavaju i istraživači ratnih iskustava civila u drugim dijelovima svijeta, uključujući i hrvatske etnologe.

Pišući o strategijama svakodnevnog života u uvjetima u kojima se ljudska energija i kreativnost uglavnom troši na zadovoljavanje temeljnih prehrambenih i higijenskih potreba, Ivana Maček govori o ratnim okolnostima mijenjanom emskom konceptu normalnosti (*negotiating normality*) i o *imitaciji života* kao rezultatu. Tako su naime svoje bivanje pod opsadom imenovali neki Sarajlije. Ipak, i takvim su, na svekolike minimume